

Azt mondják, Brazíliában három része van az évnek: a karnevál előtti időszak, a karnevál és ami utána jön. A közbejött gazdasági csőd sem csökkentette a brazilokból ilyenkor különösen sugárzó életkedvet. A tőzsdei hisztéria megnyugtató hatására éppen jól jött a karneváli bankszünet. A szambázók egész évben erre a hétre készülnek: dolgoznak és gyűjtenek. Rio de Janeiro-i ismerősöm határozottan ellenezte, hogy körülnézzek a szambaiskolák környékén. Most, hogy gyilkosság vádjával letartóztatták Luiz Drumondot, a híres szambaprofesszort, már megalapozottnak tartom az óvatosságot. A favellák világában más törvények érvényesülnek, mint a toronyházak vagy a villák környékén. Bár ki tudja...

Sao Paulo-i vendéglátóm távirányítóval nyitotta ki a kaput, behajtott a garázslejáróba, majd megvárta, amíg bezáródik mögöttünk a szerkezet. Csak ezután nyitotta a távvezérelt garázsajtót. A kertvárosi társasházak lakói így védekeznek az illetéktelen behatolók ellen. A felső középosztály és a mesésen gazdagok olyan, sorompókkal lezárt utcákban laknak, ahová csak szigorú ellenőrzés után lehet behajtani. A Flamenco öböl luxuslakásaiba sem mehetünk be csak úgy, az utcáról. Ha eléggé bizalomgerjesztő vagy, a kapuőr beenged az előcsarnokba, de a liftbe csak akkor szállhatsz be, ha a vendéglátónál ellenőrizte, várják-e érkezésedet. A liftből pedig csak akkor szállhatsz ki, ha a háziak meggyőződtek arról, valóban az jött, akire számítottak. A nagyvárosokban minden ház kapuját zárva tartják, és kapusok ellenőrzik a belépőket.

Tengerpart és erdőirtás

A világhírű Copacabana homokos strandja napjainkban veszített népszerűségéből, és a magára valamit is adó közönség a szomszédos Ipanema partszakaszt részesíti előnyben. Itt ugyanis fegyveres őrök ügyelnek a vendégek biztonságára, és nincsenek figyelmeztető táblák, hogy tilos fürdeni. Mert a legismertebb fürdőhely közelében tisztítatlanul ömlik a tengerbe a szennyvíz. A hazánknál csaknem százszor nagyobb területű ország egyik legnagyobb tőkéje természeti adottságaiban rejlik. Ugyanakkor ez a tőke egyfajta ketyegő bombát is jelent. Ha számottevően csökken az erdőterületek nagysága, az egész Földünk, a teljes bioszféra számára végzetes lehet. Márpedig egyes jelek arra utalnak, hogy komoly érdekek húzódnak meg a fakitermelés növelése mögött. Annak ellenére, hogy a kormány az erdőkre vonatkozó adatokat nem hozza nyilvánosságra, ismertté vált a parlament illetékes bizottságának jelentése, mely szerint az Amazonas őserdejét évente 20.000 négyzetmérfölddel csökkentik a külföldi fakitermelő vállalatok. Tény, hogy az esőerdők 12 százalékát már kivágták, és az El Nino hatására bekövetkező tüzek is fenyegetik az erdőket. A műholdfelvételek tanúsága szerint az erdők irtása folytatódik, ráadásul a kisebb fakivágásokat az űrfotók nem érzékelik. Szakértők egybehangzó véleménye szerint, ha a jelenlegi ütemben fogynak az Amazonas-őserdeje, fél évszázad sem kell ahhoz, hogy pusztasággá váljék a Föld e része. Ez pedig tragédia lenne valamennyiünk számára.

1997. novemberében meggyilkolták Fulgencio Manoel da Silva-t a vízierőművek építése ellen tiltakozók vezetőjét. A Sao Francisco folyón fölépített Itaparica erőművet a Világbank finanszírozta. A terv eredetileg tartalmazta az építkezés miatt kitelepítendő több mint tízezer család megfelelő elhelyezését, és a gazdáknak megígért öntözőrendszereket. Ezekből nem valósult meg semmi. Az erőmű környékén a lakosság bizonytalanságban él, megnövekedett a bűnözés, a kábítószer-csempészet. Politikusok, pénzintézetek és független szervezetek

felszólították a Világbankot az Itaparica vízi erőmű körül kialakult anomáliák megoldására. A tavaly májusban elfogadott környezetvédelmi törvény nemcsak a graffitik alkotóit, hanem az illegális fakitermelést, a vadállatok irtását és az ipari szennyezést is bűncselekménynek tekinti. Az augusztus 7-én azonban egy miniszteri rendelet látott napvilágot, amely lehetőséget ad a környezetszennyező nagyvállalatoknak, hogy 'Istenbizony' megígérjék, öt éven belül megszüntetik ebbéli tevékenységüket. Ráadásként ez a türelmi idő további öt évre meghosszabbítható. Gyakorlatilag tíz éves moratóriumot kapott a környezetszennyezés Brazíliában. Egyes adatok szerint a vállalatok húsz százaléka nem rendelkezik a környezetvédelmi hatóság engedélyével. Egy év alatt négyezer szabálysértési bírságot szabtak ki például Sao Paulo államban. Politikai megfigyelők szerint ez a környezetvédelmi egérút szoros összefüggésben van a múlt évben lezajlott választásokkal. A szociáldemokrata Cardoso elnök októberben megnyerte a választást. Újraválasztása nem volt ellenére az Egyesült Államoknak sem, hiszen - akárcsak Mexikó - fontos külkereskedelmi partner. Alig iktatták be újévkor Cardosot, január közepén lemondott a nemzeti bank elnöke és le is értékelték a reált nyolc százalékkal. Ez persze nem "tétel" a korábbi évek négyszer, ötször, sőt tízszer nagyobb inflációjához képest. Akkoriban aki csak tehette, kemény valutában tartotta a pénzét, s csak apránként, naponta annyit váltott be, amennyit várható kiadásai indokoltak. A lakosság ezen a köre meglehetősen széles - sokan kerülnek kapcsolatba az idegenforgalommal -, bár a 160 milliós népességet tekintve csak a töredék élhetett ezzel a lehetőséggel.

Gondoljunk bele, mi történt volna, ha a környezetvédelmi törvényt komolyan veszik és bezáratnak számos üzemet. Akkor Sao Paulo környékén nem százezer, hanem több százezer embert kellett volna elbocsátani.

Hazánknak e térségben Brazília volt a legfontosabb kereskedelmi partnere 1997-ben, annak ellenére, hogy exportunk 11 százalékkal esett vissza. A magyar áruk zömét autó- és traktoralkatrészek, elektromos és elektronikus berendezések, nyersanyagok és gyógyszerek tették ki. A behozatalunk java pedig a hagyományos árukból (szója, kávé, narancslé, dohány, gyapottextília, bőr) és gépkocsialkatrészekből, konyhai berendezésekből valamint filmből adódott. Újabban - magyar származású üzletemberek személyében - a brazil tőke is érdeklődik.

Vetélkedő városok

A vidéki kiskirályok szerepét a tartományok vették át, azzal a különbséggel, hogy most a központi költségvetés pénzét költik számolatlanul. A balhé, az adósság pedig a kormányé.

A Sao Paulo államtól észak-keletre fekvő Minas Gerais állam az év elején bejelentette az adósságfizetés szüneteltetését. Ekkor tört ki a pánik. Az egymással rivalizáló szövetségi államok úgy látszik nem válogatnak az eszközökben. A főváros, Belo Horizonte urai talán ezzel húzással számítottak még szebb kilátásokra. A kormányzó, Itamar Franco, már belekóstolt az igazi hatalomba, hiszen ő is volt Brazília elnöke.

Ahhoz, hogy megértsük a jelenlegi helyzetet, érdemes néhány eseményt fölidézni. A minasiak és a paulisták versengése az elnökségért végigvonul Brazília húszadik századi történetén. Ezt a rivalizálást elégelte meg Getulio Vargas, és az 1930 őszen kitört forradalom élére állva tizenöt évig szinte korlátlan hatalmat gyakorolhatott. A föderális berendezkedéssel szemben a központi hatalom megszilárdítását akarta elérni. 1937-ben puccsal meghosszabbította lejáró elnöki megbízatását, és az általa kikiáltott új alkotmánnyal létrehozta az Új Államot. Feloszlatta a parlamentet, törvényerejű elnöki rendeletekkel kormányzott és minden politikai pártot betiltott. Ezzel együtt teljesen kicserélte a korábbi bürokráciát, így semlegesíteni tudta a nagyhatalmú

helyi politikai kiskirályok jelentős részét, ugyanakkor a "nép atyja" körül pedig kialakult egyfajta személyi kultusz. Vargas nagy hangsúlyt helyezett a gazdasági kérdésekre, az iparosításra, az urbanizációra. A legfontosabb iparágakat és a stratégiai ásványi kincsek kitermelését kivonta az idegen tőke ellenőrzése alól. Arra törekedett, hogy az importot hazai termékekkel helyettesítsék. A politikai demokráciát gazdasági nacionalizmussal igyekezett helyettesíteni. Állami ellenőrzés alá helyezte a kakaó, a kávé, a cukor és a tea kereskedelmét, ugyanakkor nagyszabású nehézipari beruházásokba kezdett.

Az Új Állam rögzítette a munkához való jogot (például a nyolcórás munkaidőt, a heti egy szabadnapot, a nyugdíjkorhatárt, szabályozta a női- és a gyermekmunkát), minimálbért állapított meg, engedélyezte a szakszervezetek működését, de megszüntette a sztrájkjogot és visszaállította a halálbüntetést. Kötelező, ingyenes alapoktatást vezetett be, és előírta, hogy a külföldi vállalatok alkalmazottainak 75 százaléka brazil legyen. Mindez nem oldotta meg az egyre növekvő munkanélküliséget, és nem jelentett könnyítést a lakosság többségét kitevő agrárnépesség számára.

Az Új Állam ideológiájának egyik fontos célja volt az egységes és hiteles brazil kultúra kialakítása. A kulturális sokféleség a regionális és a származási különbségekből adódott, s ezt további központosítással akarták felszámolni. A kulturális homogenitást a bevándorlás ellenőrzésével is elő kívánták segíteni.

A válság okai

A két évtizede tartó válság okait neoliberális és baloldali közgazdászok egyaránt abban látják, hogy az államszervezet túlméretezett, mélyen beavatkozik a gazdasági folyamatokba és nem mentes a populizmustól sem. Az okok és a megoldás tekintetében azonban nincs egyetértés. Az biztos, hogy a költségvetésnek forrásokra van szüksége lehetőleg hitelfelvétel és infláció nélkül. A gazdasági növekedés elősegítése érdekében csökkentenie kell az államadósságot, és meg kell törnie a gazdagok megadóztatását tabuként tekintő feudális hagyományt, és csökkenteni az óriási jövedelemelosztási különbségeket.

Ebbe a képbe illik az is, hogy a hetvenes években a magánszféra és az állam között fele-fele arányban megoszló külső adósságállományból a nyolcvanas évek elején államosították a magáncégek külső tartozásait: hazai pénzben törleszthették adósságaikat a nemzeti banknak. Ez pedig további megalapozatlan hitelfelvételre készítette őket. Ugyanakkor az állam nem rendelkezett elegendő valutával ahhoz, hogy a külföldi fizetési kötelezettségeket teljesítse. Egy konzervatív amerikai közgazdász, Sachs professzor Davosban az IMF gazdaságpolitikai tanácsait nagyon veszélyesnek minősítette, mert a külföldi befektetők érdekeit tartja szem előtt, a tőkekivonás biztosítása miatt.

Más washingtoni pénzügyi guruk a válság okait az alábbiakban tételezik: a laza költségvetési politika társult a túlzott állami beavatkozással: az állami óriásvállalatok, a beruházások és a fogyasztás támogatásával, valamint a külkereskedelmi korlátozásokkal. Az 1989-es Brady-terv szerint föl kell számolni a költségvetési deficitet, liberalizálni a kereskedelmet, magánosítani a nagyvállalatokat és radikálisan csökkenteni az államapparátust.

Azt hiszem, a legnehezebben ezt a falatot nyelték le a brazil bürokraták, akik még azt is elérték, amikor Rio de Janeiróból Brazíliába költözött az államapparátus, hogy a hétvégeken ingyen utazhassanak megszokott tengerparti otthonaikba.

Mi a megoldás?

Az biztos, hogy a brazil tőkések és a kapcsolati tőkével rendelkezők nem mondanak le kiváltságaikról, tehát az elnök politikai túlélése függ attól, hogy milyen gazdasági terápiás javaslatot választ. Brazília 1990-ben már megpróbálta a radikális beavatkozást, sikertelenül. A fokozatos átépítés stratégiáját választotta Mexikó, úgy tűnik sikeresen. Sokak véleménye szerint a megfelelő megoldás a kettő között rejlik. Nem kerülhető meg a piaci reform és a költségvetés szigorítása, az államadósság csökkentése, mindez a pénzügyi válság árnyékában és függésben az Egyesült Államoktól.

Kérdés, hogy sikerül-e elásni a csatabárdot az államok és a központi hatalom között kiújult finanszírozási és belpolitikai vitában, vagy a hatalmi harc háttérbe szorítja a hatalmas ország érdekeit. Az észak-amerikai Nagy Testvérnek mindkét forgatókönyv esetén fontos érdekei fűződnek a mentőakcióhoz. A közelmúltban Davosban zajlott világgazdasági konferencián legföljebb a kávé volt brazil, hiszen sem a nemzeti bank elnöke, sem a pénzügyminiszter nem volt jelen. A karnevál kötelező.

Zétényi Zoltán

Fotó: 2Z Fotó & Média